

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ГУСАК ОКСАНА АНАТОЛІЇВНА

УДК 343.614

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА
ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України,
заслужений діяч науки і техніки України
ТУЛЯКОВ Вячеслав Олексійович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
проректор з міжнародних зв'язків,
завідувач кафедри кримінального права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії правових наук України,
заслужений юрист України
ГУТОРОВА Наталія Олександрівна,
виконуючий обов'язки директора
Полтавського юридичного інституту,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого;

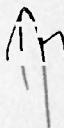
кандидат юридичних наук, доцент
ІГНАТОВ Олександр Миколайович,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
доцент кафедри кримінального права та кримінології

Захист відбудеться « 2 » листопада 2014 р. о 10:00 годині на
засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету
«Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська
дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного
університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул.
Піонерська, 2.

Автореферат розісланий « 3 » грудня 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.І. Чанишева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проведення правової реформи та удосконалення українського законодавства мають здійснюватися відповідно до конституційного принципу, що затверджує пріоритет людини, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку як найвищу соціальну цінність всієї державно-правової та суспільної системи України. В Україні визнаються та гарантуються права і свободи людини і громадянина згідно із загальновизнаними принципами та нормами міжнародного права. З урахуванням цього право на життя кожної людини, його захист становлять основу гуманістичної діяльності суспільства та держави. Саме тому держава повинна захищати життя людини, гарантуючи їй реалізацію права на життя, за допомогою створення правового механізму забезпечення зазначеного права.

У вітчизняній кримінально-правовій науці останніми роками намітилися позитивні тенденції розширення проблематики досліджень, що стосуються реалізації державної політики протидії злочинним проявам, пов'язаним із посяганням на життя людини. Серед злочинів цієї категорії особливе місце займає такий злочин, як доведення до самогубства (ст. 120 КК України).

Проблема кваліфікації доведення до самогубства викликає певні труднощі у правозастосовній діяльності. Особливо це стосується встановлення причинного зв'язку між діями (бездіяльністю) винного та самогубством (замахом на самогубство) потерпілого, встановлення вини, відмежування злочину, передбаченого статтею 120 КК України, від суміжних складів злочинів: вбивства (ст. 115 КК України), катування (ст. 127 КК України). Проблеми можуть виникнути також при відмежуванні доведення до самогубства як загальної норми від схожих, але спеціальних складів злочинів, наприклад, передбаченого статтею 137 КК України «Неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей».

Однією з причин невеликої кількості порушених кримінальних справ за статтею 120 КК України є недосконалість чинного кримінального законодавства, на що справедливо вказують Н.М. Ярмиш, Л.М. Шестопалова та ін.

Теоретичною основою дисертаційного дослідження стали праці таких українських та зарубіжних вчених, як Ю.В. Александров, С.В. Бородін, Л.П. Брич, К.К. Волконська, В.О. Глушков, В.К. Гришук, Н.О. Гуторова, С.В. Жабокрицький, О.М. Ігнатов, О.О. Колінько, В.М. Мамчур, М.П. Мелентьєв, О.М. Моховиков, Д.Г. Михайленко, Г.Я. Пілягіна, В.О. Навроцький, Н.О. Сафонова, Є.Л. Стрельцов, В.В. Сулицький, В.О. Туляков, А.П. Тіщенко, Ю.О. Уколова, Є.В. Фесенко, М.І. Хавронюк, А.А. Циркалюк, Н.Г. Чукаєва, А.П. Чупріков, О.В. Шаповалов, Л.М. Шестопалова, Н.М. Ярмиш та ін.

Роботи цих авторитетних вчених допомогли дисертантові визначити ступінь суспільної небезпеки доведення до самогубства, обґрунтувати необхідність удосконалення норми про відповідальність за цей злочин у Кримінальному кодексі України. Однак переважну більшість праць

присвячено дослідженню злочинів проти життя і здоров'я особи в цілому, не усі вони містять ретельний кримінально-правовий аналіз діяння, передбаченого статтею 120 КК України.

Усе зазначене визначає актуальність обраної теми, передбачає наукове осмислення широкого спектра проблем, пов'язаних із встановленням юридичних ознак доведення до самогубства у сучасних умовах, розглядом механізму кримінально-правової охорони життя від зазначеного злочинного посягання, науковим обґрунтуванням положень, спрямованих на удосконалення кримінального закону.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до плану наукових досліджень кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія» «Механізм кримінально-правового впливу в умовах сталого розвитку» на 2011–2015 рр., який є складовою плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» за темою «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 0110U000671).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є комплексне кримінально-правове вивчення проблем кримінальної відповідальності за доведення до самогубства і формування на цій основі науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення відповідних норм Кримінального кодексу України та підвищення ефективності застосування кримінального законодавства.

Для досягнення зазначеної мети вирішувалися такі завдання:

дослідити генезис встановлення кримінальної відповідальності за доведення до самогубства та його вплив на розвиток кримінального законодавства України;

надати конструктивно-змістовну характеристику об'єктивних та суб'єктивних ознак доведення до самогубства;

визначити і розкрити кримінально-правову характеристику складу злочину доведення до самогубства;

розв'язати проблемні питання відмежування доведення до самогубства від суміжних злочинів;

з урахуванням тенденцій розвитку кримінального законодавства про доведення до самогубства опрацювати і науково обґрунтувати конкретні рекомендації щодо його удосконалення і практики застосування.

Об'єктом дослідження є кримінально-правові відносини, що виникають у сфері кримінально-правової охорони життя та здоров'я особи.

Предметом дослідження є кримінально-правова характеристика доведення до самогубства.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становить діалектичний метод як загальнонауковий метод пізнання соціально-правових явищ. Застосування діалектики загального та особливого при дослідженні доведення до самогубства обумовило комплексно-системний підхід та

використання різних наукових методів: формально-догматичного (логічного), системного, історико-правового, статистичного та порівняльно-правового.

Комплексно-системний підхід було використано при ознайомленні з літературою інших наукових галузей: філософії, логіки, психології, загальної теорії права, кримінології, міжнародного права, а також зверненні до енциклопедій, словників, інших довідкових видань. Усього використано понад 230 літературних джерел.

За допомогою формально-догматичного (логічного) методу та системного методу розглянуто об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу цього злочину, виявлено недоліки цієї норми, сформульовано пропозиції щодо удосконалення законодавчої регламентації кримінальної відповідальності за доведення до самогубства (п.п. 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). За допомогою історико-правового методу досліджено історію розвитку законодавства, що передбачало відповідальність за доведення до самогубства (розділ 1). Використання статистичного методу забезпечило обґрунтування теоретичних положень даними судової практики (п.п. 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). Порівняльно-правовий метод використано для відмежування злочину, передбаченого статтею 120 КК України, від суміжних злочинів (розділ 4).

Нормативною базою дослідження є: Конституція України, Кримінальний кодекс України та інші закони України, міжнародно-правові документи. Проаналізовано кримінальні кодекси зарубіжних держав, які свого часу входили до складу СРСР, та інших зарубіжних держав. Історичний метод дослідження вимагав вивчення кримінального законодавства у процесі його розвитку, у тому числі кримінальних кодексів УСРР 1922, 1927 років і Кримінального кодексу УРСР 1960 року. Проаналізовано необхідні для дослідження положення постанов вищих судових інстанцій, які діяли раніше в УСР, СРСР.

Емпіричною основою дисертаційного дослідження є матеріали практики судів України у справах про злочин, передбачений статтею 120 КК України, статистичні звіти та огляди судової практики Верховного Суду України, Верховного Суду СРСР, Верховного Суду УРСР, а також довідки, огляди та статистичні дані МВС України.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням чинного законодавства, яке передбачає кримінальну відповідальність за доведення до самогубства. Новизна обумовлюється авторським підходом до більшості досліджуваних проблем, систематизацією й удосконаленням цілої низки уже сталих положень теоретичного характеру, розробленням власних дефініцій.

Новизна дослідження конкретизується в одержаних наукових результатах, сформульованих у теоретичних та практичних висновках і пропозиціях, зокрема:

вперше:

обґрунтовано положення про те, що Кримінальний кодекс України охороняє людину і як біологічну істоту, забороняючи посягання на життя,

здоров'я, тілесну та статеву недоторканність, особисту свободу, і як соціальну істоту, особистість – у цьому разі забезпечується охорона честі та гідності, політичних, соціально-економічних та інших прав і свобод людини. Запропоновано розділ II Особливої частини КК України назвати «Злочини проти життя і здоров'я людини»;

обґрунтовано необхідність доповнення статті 120 КК України частиною, яка встановлювала б відповідальність за дії, передбачені частиною першою цієї статті, яких вчинено з корисливих мотивів. Доведення до самогубства або до замаху на самогубство з корисливих мотивів завжди відбувається з прямим умислом, тому що винний ясно усвідомлює, що тільки у разі самогубства потерпілого він отримає реальну можливість заволодіти його майном, грішми, іншими матеріальними благами або позбутися якої-небудь матеріальної залежності від потерпілого;

визначено, що відносно новою категорією осіб, які також можуть розглядатися як потерпілі від доведення до самогубства, є терористи-смертники. Звідси вербування, навчання особи, а також використання цієї особи з метою вчинення суїцидального терористичного акту є спеціальним складом доведення до самогубства. Запропоновано доповнити частину другу статті 258-4 словами «або з використанням терориста-смертника». Під терористом-смертником у цьому разі розуміється особа, яка вчиняє терористичний акт, жертвуючи своїм життям;

запропоновано суб'єктом злочину у частини другій статті 120 КК України вважати службову особу, яка на виконання злочинної мети використовує своє службове становище;

здійснено системний аналіз співвідношення доведення до самогубства з іншими нормами Особливої частини Кримінального кодексу України. Досліджено такі суміжні злочини, що пов'язані із злочинним впливом на життя та здоров'я потерпілої особи, як вбивство (ст. 115 КК України), катування (ст. 127 КК України), неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей (ст. 137 КК України);

удосконалено:

визначення доктринального тлумачення видового об'єкта для злочину за статтею 120 КК України, який передбачає групу однорідних суспільних відносин, що забезпечують безперешкодну реалізацію невід'ємного права на життя людини та захисту його від протиправних посягань;

наукове положення про те, що основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого статтею 120 КК України, є суб'єктивні відносини, що мають своїм змістом суб'єктивне право особи на життя, яке полягає в можливості її вільного вибору у розпорядженні своїм життям, реалізацію та охорону цього суб'єктивного права. Додатковим об'єктом є людська честь та гідність, на які здійснюється негативний психологічний вплив, що формує у потерпілого психологічні риси, які сприяють формуванню негативних соціально-психологічних, політико-психологічних, морально-психологічних

та психологічних явищ, що руйнують соціально-психологічну особистість людини;

характеристику об'єктивної сторони доведення до самогубства як діяння, що спрямоване на доведення потерпілого до самогубства або до замаху на самогубство. Злочинні наслідки мають альтернативний характер, ними можуть бути як самогубство потерпілого (смерть потерпілого), так і замах на самогубство (відсутність смертельного результату). Злочин буде вважатися закінченим з моменту безпосереднього здійснення акту суїциду, незалежно від настання фактичних наслідків (шкоди здоров'ю суїцидента може бути не завдано зовсім). Запропоновано концепцію формальної конструкції складу злочину, передбаченого статтею 120 КК України;

кримінально-правову характеристику змісту та ознаки термінів, що характеризують об'єктивну сторону складу злочину як суспільно небезпечне діяння, а саме: визначення поняття «жорстоке поводження», що пропонується визначити як систематичні, тривалі, безжалісні та грубі діяння винного, метою яких є завдання потерпілому фізичних чи психічних страждань; визначення поняття «шантаж», що пропонується визначити як залякування винним потерпілого завданням йому шкоди шляхом розголошення як дійсних, так і неправдивих конфіденційних відомостей, які останній бажає зберегти в таємниці, а також завданням іншої шкоди з метою поставити потерпілого в залежне становище чи створити іншу вигідну для винного обстановку; визначення поняття «примус до протиправних дій», що пропонується визначити як залякування винним потерпілого шляхом завдання останньому фізичної шкоди чи погроз такого завдання з метою примусити потерпілого вчинити небажані для нього діяння. Запропоновано замінити слово «протиправних» на слова «небажаних для потерпілого», оскільки особу фактично можна довести до самогубства і шляхом примушування її до дій, які не є протиправними – це можуть бути небажані для потерпілого, але правомірні дії, або це може бути зловживання правом, яке не є правопорушенням; визначення поняття «систематичне приниження людської гідності», що має вираження у постійному тривалому цинічному принизливому ставленні до потерпілого, яке має вираження у несправедливих, образливих діях винного (глуління, цькування, наклепи тощо);

визначення суб'єктивної сторони складу злочину, зазначеного у статті 120 КК України, яка характеризується умисною формою вини. Доведення до самогубства може бути вчинено як із прямим, так і з непрямым умислом;

набути подальшого розвитку:

твердження про доцільність визначення соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за доведення до самогубства з погляду історичного аспекту розвитку законодавства у цій сфері.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення і висновки, викладені у дисертаційному дослідженні, можуть бути використані у:

науково-дослідницькій сфері – при подальшому дослідженні проблематики доведення до самогубства, а також при дослідженні таких суміжних злочинів, пов'язаних із злочинним впливом на життя та здоров'я потерпілої особи, як вбивство (ст. 115 КК України), катування (ст. 127 КК України), неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей (ст. 137 КК України) тощо;

сфері законотворчості – при удосконаленні положень кримінального законодавства, зокрема, положень статті 120 КК України;

сфері правозастосування – як загальні рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності судових та правоохоронних органів, вирішення питань кваліфікації злочинів і призначення покарання, попередження та профілактики злочинів тощо;

навчально-методичній роботі – при викладанні курсів кримінального права та кримінології, при підготовці відповідних розділів підручників, навчально-методичних посібників, а також при проведенні занять із підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження було апробовано під час обговорення дисертації на засіданнях кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія».

Основні положення, теоретичні та практичні висновки роботи викладено у доповідях на міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми кримінального права та кримінології, кримінально-виконавчого права» (м. Одеса, 2 листопада 2012 р.); 67-й науковій конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників ОНУ імені І.І. Мечникова (м. Одеса, 28–30 листопада 2012 р.); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики» (м. Одеса, 1 листопада 2013 року); Міжнародній науковій конференції «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права», присвяченій 15-річчю Національного університету «Одеська юридична академія» та 165-річчю Одеської школи права (м. Одеса, 30 листопада 2012 р.); Регіональному науковому семінарі «Закон, проступок, відповідальність», присвяченому 85-річчю з дня народження доктора юридичних наук, професора Л.В. Багрія-Шахматова (м. Одеса, 1 лютого 2013 р.).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження знайшли відображення в 11 наукових публікаціях, 7 з яких опубліковано у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, та 1 публікацію – у зарубіжному виданні.

Структура дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 202 сторінки, із них основного тексту – 177 сторінок. Список використаних джерел налічує 231 найменування і розміщений на 25 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У Вступі обґрунтовано вибір та актуальність теми дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено його об'єкт, предмет, мету та завдання, наукову новизну отриманих результатів, їх теоретичне та практичне значення, наведено дані про апробацію результатів дослідження, публікації та структуру дисертації.

У Розділі 1 «Становлення і розвиток законодавства про доведення до самогубства на теренах сучасної України» встановлено, що в історичному аспекті умовно можна виокремити п'ять етапів розвитку законодавства про самогубство та доведення до самогубства на теренах України.

Перший, старослов'янський дохристиянський етап, характеризується тим, що реалізацію та охорону основних прав було засновано на родоплемінному язичницькому укладі життя, і вони виконували позитивну соціальну функцію. Навіть наведені в історичній літературі випадки доведення до самогубства мали ритуальний характер та мали на меті забезпечення інтересів роду, родини. Ці положення звичаєвого права частково було імплементовано у перші писані норми законодавства Київської Русі.

Другий, київоруський християнський етап, характеризується тим, що церковні та світські кримінальні закони греко-римського права, які привносилися на Русь одночасно з процесом хрещення, було реалізовано у Статутах великих і удільних князів, де вперше згадується доведення до самогубства. У видатному пам'ятникові давньоруського права X століття – Руській Правді містилися норми про «душоубство», де поряд із вбивством встановлювалася відповідальність і за самогубство. Церква, у свою чергу, послідовно та систематично формувала власну, особливу систему обмежень та покарань, пов'язаних із самогубством. Так, у наказах Петра Могили містилася заборона на поховання самогубців біля церковної стіни або на освяченій землі цвинтарів. Надалі, у світському законодавстві будь-яких норм щодо самогубства не існувало до початку XVIII століття, правове регулювання відповідних відносин здійснювалося виключно через церковні установлення.

Третій, імперський етап, характеризується посиленням абсолютизму, зменшенням авторитету духовної влади, яке мало вираження у скасуванні патріаршества та заміні цього інституту Святійшим Синодом. Однак законодавець повністю ухвалює християнські традиції щодо самогубства. Починаючи з реформ Петра Першого і до середини XIX століття, самогубство та замах на самогубство вважалися злочином. Але, на відміну від церковних норм, відбувалася диференціація відповідальності залежно від психічного стану особи в момент вчинення самогубства. Починаючи з військових артикулів Петра Першого, відповідальність за самогубство встановлювалася тільки щодо осудних осіб. Наступність законодавства прослідковувалася у новому нормативно-правовому акті, який регулював питання кримінальної відповідальності – Зводі законів Російської імперії, опублікованому в 1835 році. Стаття 347 Зводу багато в чому копіювала артикул № 164 про

самогубство Артикула Військового 1715 року. В Уложенні про покарання кримінальні та виправні 1845 року у розділі десятому було передбачено цілу главу, присвячену відповідальності за вчинення діянь, поєднаних із самогубством, яка так і називалася «Про самогубство» (статті 1943–1947 Уложення). Положення статті 1945 Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 року, з якими не співвідносяться положення статей 1943, 1944 Уложення, не належать до випадків, коли особа піддає себе очевидній небезпеці чи вірній смерті за великодушним патріотизмом, для збереження державної таємниці. Або якщо жінка позбавляє себе життя чи вчиняє замах на нього для порятунку цноти або честі від насильства, що загрожує їй, і яке неможливо відвернути у ніякі інші способи. Розглянуто протиріччя і повторення, що мали місце в Уложенні про покарання кримінальні та виправні від 15 серпня 1845 року, та в інших нормативно-правових актах того часу, в результаті чого було прийнято 22 березня 1903 року нове Кримінальне уложення. При складанні цього Уложення самогубство та замах на нього були визнані не караними. Однак кримінально карними залишалися дії винної особи, що спровокувала самогубство.

Аналізуючи законодавство четвертого, радянського етапу, необхідно сказати, що в перші роки становлення Радянської влади, громадянської війни та іноземної інтервенції на теренах України широко застосовувалися норми кримінального законодавства Російської імперії. Першим українським кримінальним законом став Кримінальний кодекс Української Соціалістичної Радянської Республіки 1922 року, у главі п'ятій Особливої частині якого було розміщено статтю 148, яка встановлювала відповідальність за підмову до самогубства неповнолітнього або особи, завідомо нездатної розуміти вчинене або керувати своїми вчинками. У Кримінальному кодексі Української Соціалістичної Радянської Республіки 1927 року вперше у статті 145 було застосовано термін «доведення до самогубства». Частина друга статті 145 КК Української Соціалістичної Радянської Республіки 1927 року передбачала відповідальність за доведення особи, що перебуває в матеріальній або іншій залежності від іншої особи, жорстоким поводженням останньої або іншим зловживанням її своїм становищем до самогубства або до замаху на самогубство. Під час Великої Вітчизняної війни в умовах тотальних поразок Червоної Армії на початку війни Верховне головнокомандування СРСР видало цілу низку наказів, які забороняли за будь-яких умов здаватися у полон і фактично зобов'язували військовослужбовців обирати смерть, ніж здачу в полон. По суті, це була специфічна форма примушування державою своїх громадян до смерті з метою зміни стратегічної ситуації на фронтах війни на свою користь. У Главі III Особливої частини наступного Кримінального кодексу Української Радянської Соціалістичної Республіки 1960 року «Злочини проти життя, здоров'я, волі і гідності особи», у статті 99 передбачалася відповідальність за доведення до самогубства. У частині 1 статті 99 Кримінального кодексу УРСР 1960 року встановлювалася відповідальність за доведення до самогубства або до спроби вчинити

самогубство особи, що перебуває в матеріальній або іншій залежності від іншої особи, шляхом жорстокого з нею поводження або систематичного приниження її людської гідності. Частина 2 статті 99 Кримінального кодексу УРСР 1960 року передбачала відповідальність за доведення до самогубства або до спроби вчинити самогубство внаслідок систематичного цькування чи наклепу з боку особи, від якої потерпілий не перебував у матеріальній або іншій залежності. Підбурювання до самогубства, пособництво у самогубстві не були кримінально карними діями. У той же час підбурювання до самогубства та пособництво в самогубстві особи, не здатної розуміти значення своїх дій або керувати ними, оцінювалися як умисне вбивство або замах на умисне вбивство.

На п'ятому, сучасному етапі, після прийняття в 1996 році Конституції незалежної України, розпочалася активна розробка нового кримінального законодавства. 5 квітня 2001 року Верховна Рада України прийняла новий кримінальний закон України, який став цілком самостійним витвором українського законодавця. При його розробці було враховано як позитивні, так і негативні сторони попередніх кодексів, у тому числі й у частині, що стосується захисту життя людини від злочинних посягань. Кримінальний Кодекс України статтею 120 передбачив відповідальність за доведення до самогубства.

Розділ 2 «Об'єктивні ознаки доведення до самогубства», який складається з трьох підрозділів, присвячено характеристиці об'єкта та об'єктивної сторони доведення до самогубства.

У підрозділі 2.1. «Об'єкт доведення до самогубства» досліджено складові елементи та зміст об'єкта злочину. Здійснений аналіз дав підстави для підтримання позиції вчених, які наголошують на тому, що Кримінальний кодекс України охороняє людину і як біологічну істоту, забороняючи посягання на життя, здоров'я, тілесну та статеву недоторканність, особисту свободу, і як соціальну істоту, особистість – у цьому разі забезпечується охорона честі та гідності, політичних, соціально-економічних та інших прав і свобод людини. Запропоновано розділ II Особливої частини КК України назвати «Злочини проти життя і здоров'я людини».

Родовим об'єктом зазначених злочинів запропоновано вважати суспільні відносини, пов'язані із забезпеченням конституційного права на життя та здоров'я людини.

Об'єктом злочину, передбаченого статтею 120 КК України, запропоновано вважати групу однорідних суспільних відносин, що забезпечують безперешкодну реалізацію невід'ємного права на життя людини та на захист її від протиправних посягань.

Безпосереднім основним об'єктом доведення до самогубства, на думку автора, є суб'єктивні відносини, що мають своїм змістом право особи на життя, на вільний вибір у розпорядженні своїм життям, реалізацію та охорону цього права. Додатковим об'єктом є людська честь та гідність, на які справляється негативний психологічний вплив, що сприяє формуванню у

потерпілого негативного психологічного комплексу із приводу уявлення про свою особистість.

У підрозділі 2.2. «Потерпілий від доведення до самогубства» проаналізовано особливості та специфічні ознаки особи потерпілого, передбачені статтею 120 КК України.

Самогубством є акт самодеструкції, тобто дія або бездіяльність, спрямована на позбавлення себе життя. Самогубство потерпілого є гострою психічною реакцією на психотравмуючу ситуацію. Але через те, що кожній людині притаманні індивідуальні психічні особливості, які формуються в процесі розвитку організму, одна й та сама психотравмуюча ситуація на різних людей впливає по-різному і може спричинити різні наслідки залежно від фізичного та психічного стану конкретної особи. Так само і реакція на стрес у формі суїцидальної поведінки не є передбачуваною, закономірною. На появу у конкретної людини гострої психічної реакції, що може викликати намір щодо самогубства, впливають життєві установки особи, її ціннісні орієнтири, виховання, наявність захворювань.

Судова практика свідчить, що самогубство часто вчиняється особами, які не досягли повноліття. Надано додаткові аргументи позиції, згідно з якою особливості психіки неповнолітніх (вікова психічна та фізична незрілість) мають розцінюватися як обставини, які підвищують суспільну небезпеку злочинів, вчинених щодо цієї категорії осіб, що й передбачено частиною третьою статті 120 КК України.

Відносно новою категорією осіб, які можуть розглядатися як потерпілі від доведення до самогубства, є терористи-смертники. Вербування, навчання особи, а також використання цієї особи з метою вчинення суїцидального терористичного акту є спеціальним складом доведення до самогубства.

Запропоновано частину другу статті 258-4 доповнити словами «або з використанням терориста-смертника». Під терористом-смертником у цьому разі розуміється особа, яка вчиняє терористичний акт, жертвуючи своїм життям.

У підрозділі 2.3. «Об'єктивна сторона доведення до самогубства» міститься кримінально-правова характеристика ознак об'єктивної сторони доведення до самогубства.

Об'єктивна сторона статті 120 КК України характеризується як діяння, спрямоване на доведення потерпілого до самогубства або замаху на самогубство. Злочинні наслідки мають альтернативний характер, ними можуть бути як самогубство потерпілого (передбачається смерть потерпілого), так і замах на самогубство (відсутність смертельного результату). Злочин буде вважатися закінченим з моменту безпосереднього здійснення акту суїциду, незалежно від настання фактичних наслідків (шкоди здоров'ю суїцидента може бути не завдано зовсім).

Запропоновано концепцію формальної конструкції складу злочину, передбаченого статтею 120 КК України. На користь цього свідчить, насамперед, сама норма про доведення до самогубства. Так, у статті 120 КК України мова

йде про доведення до самогубства або до замаху на самогубство, але не про саме самогубство або про замах на самогубство. Дійсно, при доведенні до самогубства винного не можна обвинуватити в заподіянні смерті потерпілому із декількох причин. Смерть потерпілому заподіює не винний у доведенні до самогубства, а сам потерпілий. Через те, що самогубство не є злочином, не можна сказати, що при доведенні до самогубства з боку винного має місце безпосереднє заподіяння або співучасть. Відтак, дії суб'єкта відповідальності при доведенні до самогубства не перебувають у прямому причинному зв'язку зі смертю потерпілого. При доведенні до самогубства причинний зв'язок якщо і є, то тільки між діями винного та діями, вчиненими потерпілим для заподіяння собі смерті. Відповідно, при доведенні до самогубства смерть потерпілого не є безпосередньо наслідком дій винного.

Скоєння злочину, передбаченого статтею 120 КК України, є можливим як шляхом дії, так і через бездіяльність, тобто спосіб скоєння злочину може являти собою форму прояву злочинної дії або бездіяльності.

Однією з обов'язкових ознак об'єктивної сторони злочину у статті 120 КК України є спосіб скоєння злочину, що виражається у формі діяння: жорстокого поводження, шантажу, примусу до протиправних дій, систематичного приниження людської гідності потерпілого.

Жорстоке поводження, передбачене у диспозиції статті 120 КК України, слід розуміти як систематичні, тривалі, безжалісні та грубі діяння винного, метою яких є завдання потерпілому фізичних чи психічних страждань.

Запропоновано формулювання терміна «шантаж», передбаченого статтею 120 КК України, а саме: залякування винним потерпілого завданням йому шкоди шляхом розголошення як дійсних, так і неправдивих конфіденційних відомостей, які останній бажає зберегти в таємниці, а також заподіянням іншої шкоди з метою поставити потерпілого в залежне становище або створити іншу, вигідну для винного, обстановку.

Примус до протиправних дій – це залякування винним потерпілого шляхом завдання останньому фізичної шкоди чи погрозою такого завдання з метою примусити потерпілого вчинити небажані для нього діяння.

Запропоновано замінити слово «протиправних» на слова «небажаних для потерпілого». Оскільки особу фактично можна довести до самогубства і шляхом примушування її до дій, які не є протиправними, це можуть бути небажані для потерпілого, але правомірні дії, або це може бути зловживання правом, яке не є правопорушенням.

Зроблено висновок, що під систематичним приниженням людської гідності розуміється постійне тривале цинічне принизливе ставлення до потерпілого, яке має вираження у несправедливих, образливих діях винного (глумління, цькування, наклепи тощо).

Якщо винний жорстоко повадився з потерпілим, шантажував його, примушував до протиправних дій і принижував його людську гідність, але потерпілий не покінчив життя самогубством і не намагався це вчинити,

винний має відповідати лише за фактично вчинені діяння (побої, знущання, тілесні ушкодження тощо).

Якщо потерпілий покінчив життя самогубством, вчинив замах на самогубство з інших, не передбачених статтею 120 КК України, причин (наприклад, у силу душевної хвороби), кримінальна відповідальність теж виключається.

Інсценування доведення до самогубства з боку потерпілого також виключає кримінальну відповідальність за статтею 120 КК України. У цьому разі є відсутніми необхідні ознаки як об'єктивної (немає доведення), так і суб'єктивної сторонами складу злочину (немає умислу та мети). У свою чергу, інсценування доведення до самогубства здатне перетворити суїцидальний замах на злочин. Так, дії особи, що інсценувала замах на самогубство з метою обвинуватити іншу особу в доведенні її до самогубства, можуть містити ознаки завідомо неправдивого повідомлення про скоєння злочину (ст. 383 КК України).

Разом із тим, такі факультативні ознаки, як час, місце, обстановка, знаряддя чи засоби скоєння злочину на кваліфікацію вчиненого не впливають.

Розділ 3 «Суб'єктивні ознаки доведення до самогубства» складається з двох підрозділів і присвячений дослідженню ознаки суб'єктивної сторони та суб'єкта доведення до самогубства.

У *підрозділі 3.1. «Суб'єкт доведення до самогубства»* надано характеристику суб'єкта доведення до самогубства.

Суб'єктом злочину, передбаченого статтями 120 КК України, може бути фізична осудна особа (громадянин України, іноземний громадянин, особа без громадянства або з подвійним громадянством), яка до скоєння злочину досягла шістнадцятирічного віку. Це є однією з необхідних умов притягнення особи до кримінальної відповідальності. В основі встановлення віку суб'єкта злочину, як правило, лежить рівень свідомості неповнолітнього, тобто здатність цієї особи практично усвідомлювати, що відбувається в об'єктивному світі та відповідно до цього осмислено і цілеспрямовано вчиняти ті або інші дії.

Законодавець, конструюючи кримінально-правову норму, що міститься у статті 120 КК України, передбачив наявність спеціального суб'єкта – особу, від якої потерпілий перебуває в матеріальній чи іншій залежності. Крім того, у новій редакції частини другої статті 120 КК України запропоновано спеціальним суб'єктом вважати службову особу, яка на виконання злочинної мети використовує своє службове становище. Ці положення цілком відповідають тяжкості і суспільній небезпеці цього злочину.

У *підрозділі 3.2. «Суб'єктивна сторона доведення до самогубства»* проаналізовано вину, мотив і мету доведення до самогубства, які становлять суб'єктивну сторону злочину, передбаченого статтею 120 КК України.

Суб'єктивна сторона складу злочину, зазначеного у статті 120 КК України «Доведення до самогубства», характеризується умисною формою вини, хоча деякі автори та окремі судові рішення відображають позицію, відповідно до якої такий злочин може бути вчинений не тільки з прямим

умислом, але й з необережності (наявність прямого умислу при вчиненні відповідних діянь утворює, на думку вчених, вбивство). Це твердження не враховує послідовності дій, які відтворюють особливості об'єктивної сторони аналізованого злочину, що мають, на погляд дисертанта, принципове значення для оцінки таких діянь та відмежування його від вбивства. Крім цього, в теорії неодноразово висловлювалася і висловлюється думка про визнання у цьому діянні і змішаної (подвійної) форми вини. Аргументом проти змішаної (подвійної) форми вини у складі доведення до самогубства є те, що, виходячи з природи розглянутого діяння, воно визначається як свідоме, кримінально протиправне, пов'язане з негативним впливом на потерпілого. Формулювання про визнання у розглянутому діянні змішаної (подвійної) форми вини є невірним, оскільки суперечить самій природі, а також спрямованості доведення до самогубства.

Запропоновано нову редакцію частини першої статті 120 КК України, якою встановлювалася б відповідальність за умисне вчинення доведення до самогубства, в якій обов'язково визначити, що такі діяння є можливими за наявності умисної форми вини.

До факультативних ознак суб'єктивної сторони цього злочину відносяться мотив та мета злочину. Мета у злочинця одна – довести жертву до самогубства шляхом створення їй таких умов, за яких жертва сама позбавить себе життя. Обрані злочинцем дії сприяють досягненню мети, вираженої в самогубстві потерпілого, і є головною ознакою, яка дозволяє кваліфікувати дії винного як доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство.

Мотиви цього можуть бути різними: особисті неприязні відносини, користь, усунення конкурентів тощо. Вони не мають значення для кваліфікації діяння у нинішній редакції статті 120 КК України і можуть бути врахованими при призначенні безпосереднього покарання. Проте, в реальному житті не можна виключити випадків доведення особи до самогубства за мотивами, домінуюче значення яких у конкретній ситуації може стати обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони, наприклад, з корисливого мотиву.

Доведено доцільність розгляду питання про доповнення статті 120 КК України частиною такого змісту: «Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені з корисливих мотивів, караються...». Доведення до самогубства або до замаху на самогубство з корисливих мотивів завжди відбувається із прямим умислом, тому що винний ясно усвідомлює, що тільки у разі самогубства потерпілого він отримає реальну можливість заволодіти його майном, грошми, іншими матеріальними благами або позбутися якої-небудь матеріальної залежності від потерпілого.

У Розділі 4 «Відмежування доведення до самогубства від суміжних складів злочинів» надається змістовна відмежувальна характеристика вказаного суспільно-небезпечного діяння та суміжних складів злочинів.

Виокремлено ознаки, що дозволяють чітко відмежовувати злочин, передбачений статтею 120 КК України, від суміжного кримінально-правового діяння. Основними з них є суб'єкт злочину, коло осіб, які можуть бути

потерпілими від цих злочинів, зміст та деякі особливості об'єктивної та суб'єктивної сторін злочину.

Так, доведення до самогубства відрізняється від вбивства (ст. 115 КК України), насамперед особливостями, що характеризують об'єктивну сторону кожного із цих злочинів. При доведенні до самогубства, на відміну від вбивства, потерпілий під впливом жорстокого з ним поводження, шантажу, примусу до протиправних дій або систематичного приниження його людської гідності з боку винуватого сам приймає рішення щодо позбавлення себе життя та умисно власноручно реалізує його, володіючи при цьому свідомістю та волею. Спосіб позбавлення життя, який обирає потерпілий, може бути будь-яким та не впливати на кваліфікацію діяння, тобто не можна говорити про наявність складу вбивства, якщо відсутній хоча б один із його структурних елементів. Вбивства не може бути там, де немає протиправного, безпосереднього заподіяння смерті однією особою іншій.

На теперішній час у кримінальному законодавстві України є низка чинних статей, що передбачають кримінальну відповідальність за жорстоке поводження. Таким сумішним складом злочину для статті 120 КК України є катування. Передбачене статтею 127 КК України катування розглядається як заподіяння сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання шляхом нанесення побоїв, мучення або інших насильницьких дій з метою примусити потерпілого чи іншу особу вчинити дії, що суперечать їх волі, тобто ступінь насильницьких дій при катуванні має виражатися у спричиненні більш глибоких, особливо больових відчуттів з особливою жорстокістю, які можуть викликати стрес, почуття жаху чи неспокою, здатні принизити чи образити жертву, зламати її фізичний чи моральний опір. Все вищезазначене дає можливість стверджувати, що катування є спеціальним видом жорстокого поводження з потерпілим. І практикою підтверджується, що психотравмуючий вплив катування нерідко веде до самогубства. Таким чином, якщо катування потерпілого призводить до його самогубства або замаху на самогубство, діяння необхідно кваліфікувати за статтею 120 КК України за сукупністю зі статтею 127 КК України.

Невиконання або неналежне виконання професійних чи службових обов'язків щодо охорони життя та здоров'я неповнолітніх внаслідок недбалого або несумлінного до них ставлення, якщо це спричинило смерть неповнолітнього, передбачене частиною 2 статті 137 КК України, є також сумішним частині 3 статті 120 КК України складом злочину. При певному співпадінні об'єктивної сторони і деяких інших ознак, неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей формально відрізняється від доведення до самогубства, вчиненого щодо неповнолітнього. По-перше, ця відмінність визначається ознаками об'єктивної сторони. По-друге, ці злочини розрізняються за колом тих осіб, що можуть бути суб'єктами цих злочинів, і, відповідно, за видами діяльності, яку вони повинні здійснювати згідно з зазначеними статтями Кримінального кодексу України. Незважаючи на зазначену формальну різницю цих двох складів злочинів, виникає

проблема колізії норм. Об'єктивно діяння, передбачені частиною 2 статті 137 та частиною третьою статті 120 КК України, реально можуть бути кваліфікованими за будь-яким із двох зазначених складів. Відмежування є можливим переважно за суб'єктивною стороною – від форми вини, наявності чи відсутності мети довести жертву до самогубства, шляхом створення їй таких умов, за яких жертва сама позбавить себе життя.

ВИСНОВКИ

У результаті теоретичного узагальнення і виконання нового наукового завдання дослідження кримінальної відповідальності за доведення особи до самогубства отримано такі висновки:

1. Кримінальний кодекс України охороняє людину і як біологічну істоту, забороняючи посягання на життя, здоров'я, тілесну та статеву недоторканність, особисту свободу, і як соціальну істоту, особистість – у цьому разі забезпечується охорона честі та гідності, політичних, соціально-економічних та інших прав і свобод людини. Це дає можливість запропонувати для уникнення розбіжностей. Розділ II Особливої частини КК України назвати «Злочини проти життя і здоров'я людини».

2. Запропоновано доповнення статті 120 КК України частиною, яка встановлювала б відповідальність за вчинення дій, передбачених частиною першою цієї статті, вчинених з корисливих мотивів. Доведення до самогубства або до замаху на самогубство з корисливих мотивів завжди відбувається з прямим умислом, тому що винний ясно усвідомлює, що тільки у разі самогубства потерпілого він отримає реальну можливість заволодіти його майном, грошми, іншими матеріальними благами або позбутися якої-небудь матеріальної залежності від потерпілого.

3. Окремою категорією осіб, які можуть розглядатися як потерпілі від доведення до самогубства, є терористи-смертники. Вербування, навчання особи, а так само використання цієї особи з метою вчинення суїцидального терористичного акту можуть бути розглянутими як спеціальний склад доведення до самогубства. Запропоновано доповнити частину другу статті 258-4 словами «або з використанням терориста-смертника». Під терористом-смертником у цьому разі розуміється особа, яка вчиняє терористичний акт, жертвуючи своїм життям.

4. Аргументовано концепцію формальної конструкції складу злочину, передбаченого статтею 120 КК України. Об'єктивна сторона доведення до самогубства характеризується як діяння, спрямоване на доведення потерпілого до самогубства або замаху на самогубство. Злочинні наслідки мають альтернативний характер, ними можуть бути як самогубство потерпілого (передбачає смерть потерпілого), так і замах на самогубство (відсутність смертельного результату). Злочин буде вважатися закінченим з моменту безпосереднього здійснення акту суїциду, незалежно від настання

фактичних наслідків (шкоди здоров'ю суїцидента може бути не заподіяно зовсім).

5. Під жорстким поводженням слід розуміти систематичні, тривалі, безжалісні та грубі діяння винного, метою яких є завдання потерпілому фізичних чи психічних страждань; шантаж – це залякування винним потерпілого завданням йому шкоди шляхом розголошення як дійсних, так і неправдивих конфіденційних відомостей, які останній бажає зберегти в таємниці, а також завданням іншої шкоди з метою поставити потерпілого в залежне становище чи створити іншу вигідну для винного обстановку; примус до протиправних дій – це залякування винним потерпілого шляхом завдання останньому фізичної шкоди чи погрозою такого завдання з метою примусити потерпілого вчинити небажані для нього діяння. Запропоновано замінити слово «протиправних» на слова «небажаних для потерпілого», оскільки особу фактично можна довести до самогубства і шляхом примушування її до дій, які не є протиправними, це можуть бути небажані для потерпілого, але правомірні дії, або це може бути зловживання правом, яке не є правопорушенням; систематичне приниження людської гідності – це постійне тривале цинічне принизливе ставлення до потерпілого, яке має вираження у несправедливих, образливих діях винного (сплуніння, цькування, наклепи тощо).

Запропоновано до чинного Кримінального кодексу України внести такі зміни:

1. Назву Розділу II Особливої частини Кримінального кодексу України викласти в такій редакції: «Злочини проти життя і здоров'я людини».

2. Статтю 120 Кримінального кодексу України викласти в такій редакції:
Стаття 120. Доведення до самогубства

1. Умисне доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство, що є наслідком жорстокого з нею поводження, шантажу, примусу до небажаних для потерпілого дій або систематичного приниження його людської гідності, –

карається обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк.

2. Те саме діяння, вчинене щодо особи, яка перебувала в матеріальній або іншій залежності від винуватого, або з корисливих мотивів, або службовою особою з використанням службового становища, або щодо двох або більше осіб, –

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Діяння, передбачене частинами першою, другою або третьою цієї статті, якщо його було вчинено щодо неповнолітнього, –

карається позбавленням волі на строк від семи до десяти років.

3. Статтю 258-4 Кримінального кодексу України викласти в такій редакції:

Стаття 258-4. Сприяння вчиненню терористичного акту

1. Вербування, озброєння, навчання особи з метою вчинення терористичного акту, а так само використання особи із цією метою, — караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.
2. Ті самі дії, вчинені щодо кількох осіб або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням свого службового становища, або з використанням терориста-смертника, — караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Гусак О.А. Кваліфікація доведення до самогубства / О.А. Гусак // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. — Вип. 16. — О. : Юрид. л-ра, 2002. — С. 613–616.
2. Гусак О.А. Террор — самопожертвование во имя / О.А. Гусак // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. — 2002. — № 16. — С. 135–138.
3. Гусак О.А. Кримінальна відповідальність за доведення до самогубства в історії вітчизняного права / О.А. Гусак // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. — Вип. 67. — О. : Юрид. л-ра, 2012. — С. 649–655.
4. Гусак О.А. Проблеми визначення родового об'єкта доведення до самогубства / О.А. Гусак // Правова держава. — 2013. — № 16. — С. 116–121.
5. Гусак О.А. Об'єкт доведення до самогубства: сучасний погляд / О.А. Гусак // Вісник Одеського національного університету. — 2013. — Т. 16. — Вип. 24. Правознавство. — С. 70–76.
6. Гусак О.А. Доведение до самоубийства: вопросы совершенствования уголовно-правовой нормы / О.А. Гусак // Вестник Самарской гуманитарной академии. Серия: Право. — 2013. — № 1. — С. 190–194.
7. Гусак О.А. Кримінально-правова характеристика суб'єктивної сторони доведення до самогубства / О.А. Гусак // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. — Вип. 69. — О. : Юрид. л-ра, 2013. — С. 392–395.
8. Гусак О.А. Суб'єктивні ознаки доведення до самогубства / О.А. Гусак // Актуальні проблеми кримінального права та кримінології, кримінально-виконавчого права : матер. IV міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 95-річчю з дня народження професора М.В. Салгевського (м. Одеса, 2 листопада 2012 р.) / [упоряд. В.Д. Берназ, А.М. Припула]. — О. : Фенікс, 2012. — С. 64–66.
9. Гусак О.А. Проблемні питання об'єктивної сторони доведення до самогубства / О.А. Гусак // Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права : матер. міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 30 листопада 2012 р.). — Т. 2 / відп. за вип. д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». — О. : Фенікс, 2012. — С. 215–216.
10. Гусак О.А. Доведення до самогубства: кримінально-правові аспекти / О.А. Гусак // Матер. 67-ї наук. конф. проф.-виклад. складу і наук. працівників ОНУ імені І.І. Мечникова (економіко-правовий факультет) (м. Одеса.

28–30 листопада 2012 р.) / [ред. кол.: Л.М. Зілковська, І.С. Канзафарова, Л.О. Корчевна та ін.]. – О. : Астропринт, 2012. – С. 78–80.

11. Гусак О.А. Становлення законодавства про самогубство у Київській Русі / О.А. Гусак // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матер. V Міжнар. наук-практ. конф. «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики», присвяченої 20-річчю Національної академії правових наук України (м. Одеса, 1 листопада 2013 р.) / [упоряд. В.Д. Берназ, А.М. Притула]. – О. : Фенікс 2013. – 532 с. – С. 31–33.

АНОТАЦІЯ

Гусак О.А. Кримінально-правова характеристика доведення до самогубства. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2014.

Дисертацію присвячено дослідженню проблем кримінальної відповідальності за доведення до самогубства.

Досліджено об'єктивні та суб'єктивні ознаки цього злочину. З нової точки зору визначено коло осіб, які є потерпілими від злочину, передбаченого статтею 120 КК України. Досліджено та аргументовано формальну конструкцію складу доведення до самогубства. Уточнено і по-новому сформульовано зміст і ознаки термінів, що характеризують об'єктивну сторону складу злочину як суспільно небезпечне діяння: жорстоке поводження, шантаж, примус до протиправних дій, систематичне приниження людської гідності. Зроблено висновок, що суб'єктивна сторона складу злочину, зазначеного у статті 120 КК України, характеризується умисною формою вини. Проаналізовано проблемні питання співвідношення доведення до самогубства із суміжними складами злочинів. Запропоновано внесення змін до Кримінального кодексу України з метою його удосконалення. Доведено необхідність введення кваліфікованого складу доведення до самогубства, який передбачав би кримінальну відповідальність за вчинення дій, передбачених частиною першою статті 120 КК України, вчинених з корисливих мотивів, а також службовою особою, яка на виконання злочинної мети використовує своє службове становище.

Ключові слова: кримінальне право, кримінальна відповідальність, доведення до самогубства, кримінально-правова кваліфікація злочинів, підстави кримінальної відповідальності, вина, мета доведення до самогубства, ознаки доведення до самогубства.

АННОТАЦИЯ

Гусак О.А. Уголовно-правовая характеристика доведения до самоубийства. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2014.

Диссертация посвящена исследованию проблем уголовной ответственности за доведение до самоубийства.

Исследованы объективные и субъективные признаки этого преступления. С новой точки зрения определен круг лиц, которые являются потерпевшими от преступления, предусмотренного статьей 120 УК Украины. Сделан вывод о формальной конструкции состава доведения до самоубийства. Сформулированы содержание и признаки терминов, которые характеризуют объективную сторону состава преступления как общественно опасного деяния: жестокое обращение, шантаж, принуждение к противоправным действиям, систематическое унижение человеческого достоинства. Сделан вывод о том, что субъективная сторона состава преступления, указанного в статье 120 УК Украины, характеризуется умышленной формой вины. Проанализированы проблемные вопросы соотношения доведения до самоубийства со смежными преступлениями УК Украины. Предложено внесение изменений в УК Украины с целью его усовершенствования. Доказана необходимость введения в исследуемую статью квалифицированного состава, который предусматривал бы уголовную ответственность за совершение действий, предусмотренных частью первой этой статьи, содеянных из корыстных мотивов, а также субъектом преступления в части второй статьи 120 УК Украины считать служебное лицо, которое для выполнения преступной цели использует свое служебное положение.

Ключевые слова: уголовное право, уголовная ответственность, доведение до самоубийства, уголовно-правовая квалификация преступлений, основания уголовной ответственности, вина, цель доведения до самоубийства, признаки доведения до самоубийства.

SUMMARY

Gusak O.A. Criminal legal characteristic for driving to suicide. – Manuscript.

The dissertation for scientific candidate degree of jurisprudence, speciality 12.00.08 – criminal law and criminology; criminal executive law. – National university «Odessa law academy», Odessa, 2014.

The dissertation is devoted to research of problems of criminal responsibility for driving to suicide.

The history of formation and development of the institution responsible for the suicide is analysed in this paper. Analysis of the evolution of legislation that addresses responsible for suicide and driving to suicide, based on archival, stock and literary sources of domestic and foreign scholars, catalogs, directories, in the

historical aspect allowed conditionally distinguish five stages in the development of legislation on suicide and driving to suicide in Ukraine, is done .

On the basis of historical experience, theoretical developments of domestic and foreign scholars defined the concept of blackmail, abuse, coercion to commit illegal acts. By "abuse" is proposed to understand the systematic, ongoing, relentless and rude actions of the guilty, whose purpose is to apply the victim of physical or mental suffering; "blackmail" – is intimidation of the victim caused him harm by the disclosure of both true and untrue confidential information that the latter wishes to keep secret, as well as the application of other harm with a view to put the victim in a dependent position , or create a different environment favorable to the perpetrator ; "coercion to commit unlawful acts" – is guilty of intimidating the victim by inflicting physical harm to last, or threat of causing to coerce the victim to make it undesirable for action. It is proposed to replace the word " illegal " by " undesirable for the victim." since a person can actually bring to the suicide and by forcing it to actions that are not illegal, it may be undesirable for the victim , but legal actions, or it may be an abuse of rights, which is not an offense; "systematic humiliation of human dignity " – a permanent long humiliating cynical attitude towards the victim which is expressed in unfair, abusive actions of the perpetrator (mockery, harassment, slander, etc.);

The theoretical positions, concerning criminal responsibility for driving to suicide are analyzed. Objective and subjective signs of this crime are researched. From the new point of view the circle of persons who are victims of a crime provided by clause 120 of the Criminal code of Ukraine is formulated. The conclusion about a formal construction of a the composition of driving to suicide is made. Redefined and re-formulated the content and features of terms which characterise the objective party of components of crime as socially dangerous act are formulated: cruel treatment, blackmail, compulsion to illegal actions, regular human disparagement. The conclusion becomes that the subjective party of crime specified in clause 120 of the Criminal code of Ukraine is characterised not only by deliberate form of fault. Problem questions of a ratio of driving to suicide with adjacent crimes of the criminal code of Ukraine are analyzed. Modification of the Criminal code of Ukraine for the purpose of its improvement is offered. In particular, necessity of entering for the researched clause of the qualified composition of crime which would provide criminal responsibility for fulfillment of the actions provided by the first part of this clause, made from mercenary motives, and also the subject of a crime regarding the second clause 120 of the Criminal code of Ukraine is proved, to consider the official who on criminal objective accomplishment uses the office position.

Keywords: criminal law, criminal responsibility, driving to suicide, criminal-legal qualification of the crimes, the ground for criminal responsibility, guilt, the purpose of bringing to suicide, signs of driving to suicide.